

Cases del Carrer Major

Rajadell

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Nucli Antic C/ Major, 1-14
Emplaçament: Al centre del nucli antic
Alçada: 368

Coordenades:

Latitud: 41.727560045463
Longitud: 1.7060536766173
UTM Est (X): 392381
UTM Nord (Y): 4620337

Classificació

Número de fitxa: 08178 - 183
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle: XVIII-XX
Estat de conservació: Bo
Notes de conservació: Les cases han estat rehabilitades modernament
Protecció: Legal
Tipus de protecció: BPU
Observacions protecció: BPU. Catàleg bens protegits 2014 (num. 20)
Número inventari: Si IPA c/ Major
Generalitat i altres inventaris:
Accés: Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat: Privada
Titular: Diversos propietaris
Autoria de la fitxa: F. Xavier Menéndez. OPC 2017-21

Descripció

Aquest carrer defineix un eix flanquejat per cases a banda i banda, entre la Plaça de l'Era i el carrer del Pla. Formen un carrer força estret que té una amplada d'uns 5 m. Són cases unifamiliars separades per parets mitgeres, que repeteixen uniformement un model regular amb planta baixa i planta pis, a manera de botiga i magatzem, bastides amb pedra vista irregular i cobertes amb teulada a doble vessant. Les cases de llevant (impars) es situen entre el carrer major (façanes) i el passatge de l'Ajuntament. Per darrera, que mira al Torrent de l'Enfitat. Les cases de ponent (pars) s'ubiquen entre el carrer major (façanes) i el camí del Torrent del Daurell. Les cases del carrer són: La num.9 (Cal Fin Ca la Dària, també coneguda com el Salón) (Per Molins, 2020, el Salon). Està molt restaurada. Presenta un cos sobreafegit sobre l'antiga coberta a doble vessant. La entrada es molt senzilla, amb arc escarser amb dovelles de maó. A l'angle sud-oest de l'edifici hi ha una tina, actualment omplerta de runa. La porta d'accés a la tina es visible al carreró que separa el Salon de la casa veïna de cal Pastoret. La num 7 és cal Fis, una gran casa la façana principal de la qual no dona al carrer Major sinó que dona a migdia. Molins (2020) hi situa dos cases, Cal Cuixes i Cal Sastre Gros. En aquella façana s'observa l'existència de planta baixa, planta pis i golfes. L'entrada de la planta baixa es senzilla, però la planta primera s'observa una petita finestra emmarcada amb brancals de pedra amb una data gravada a la llinda (1776). La num. 5 (Ca l'electricista) (per Molins, 2020, can Teixidor de la Magalla) es una petita casa molt transformada amb planta baixa i dos pisos que presenta dues finestres amb dues llindes gravades. La part del darrera, que dona al carreró, també presenta una façana amb dues entrades i finestres, una planta pis i unes golfes amb finestrons. La num. 3 (Cal Titus) correspon a l'ajuntament (per Molins, 2020, Casa del Pujolar). Es un edifici rehabilitat modernament. A l'altra banda del carrer, les cases (les num. 12, 10, 8, 6 i 4 són d'una tipologia semblant, amb planta baixa i pis a la façana del carrer major, i amb més plantes des del darrere. La num. 12 (cal Martri) es una casa senzilla amb una porta rectangular amb llinda de pedra i un sol pis. La num. 10 es una casa senzilla de planta baixa i pis. Per Molins, 2020, és Cal Mingo. També casa del Massana. L'entrada principal està emmarcada amb maó. Actualment és el consultori mèdic i és on havia hagut l'ajuntament vell, les escoles i la caserna de la Guàrdia Civil. Entre la num. 12 i la 10 hi ha una construcció autònoma, que era una tina, que pertanyia al num. 12, a cal Martri. La num. 8 és Ca l'Isle, segons Molins, 2020. Fou la barberia. La num. 6 es Cal Senen . La Num. 4 es cal Vidu, segons Molins (2020) i era on hi havia el cafè.

Observacions:

A la casa del carrer Major 9 s'observa al costat de la porta una pedra de llinda reaprofitada en el parament, amb l'any gravat 1785. A la casa del carrer Major 7 (Cal Sastre Gros) s'observa a la finestra de la planta primera una data gravada a la llinda dins una el·lipsi: 1776 A la casa del carrer Major 5 (Cal Teixidor de la Magalla) es detecten dues llindes gravades a les finestres. La de la planta baixa porta la inscripció A N 1855 en una orla ovalada (amb una creu gravada entre la A i la N), i la de la planta pis la llegenda FRANCESCH ESCALAS. Al darrera de la casa del carrer Major num. 12 , donant al torrent, hi ha una pica amb la data gravada 1857. La casa del carrer Major num. 4 presenta una inscripció a la llinda de la porta emmarcada en una el·lipsi amb l'any gravat 1858, amb una creu sobre un gòlgota al mig. Existeix una altra inscripció gravada a la façana posterior del carrer Major: RAMON SOLE SA FET LA PRASEN OBRA PER LO ANY 1791. Altres llindes gravades presenten els anys 1858 (Cal Vidu), 1792 i 1780 Les dues cases de la capçalera del carrer que miren a la Plaça de l'Era, ca la Marieta i Cal Mestre de l'Era, han estat descrites a la fitxa de la Plaça de l'Era (184). Al final del carrer, en direcció sud, i a ponent, hi ha La Sala, el local de l'antic Ateneu (fitxa 14).

Història

Fins el segle XVIII, a l'actual nucli de Rajadell només hi havia el castell i l'església. Cap a finals del segle XVIII el senyor del terme inicia una nova política que afavoria l'establiment de noves cases a la zona propera al castell. Aquest primer creixement es limità a l'entorn de la Plaça de l'Església. Posteriorment, a finals del segle XVIII i al llarg del segle XIX, el poble va créixer en direcció sud i es va urbanitzar el carrer Major, amb cases a banda i banda, en aquest altiplà estret definit entre les rieres del Daurell i l'Enfitat. Les inscripcions dels anys gravades a les llindes de les portes testimonien aquest creixement, de nord a sud (quan més al sud, més modernes), tot i que Cal Fis duu gravat l'any 1776, una data força reculada; tal vegada aquesta casa, que té una disposició diferent (la façana no dona al carrer) és anterior a aquest. Molins, al seu llibre (2020) descriu amb detall les cases del carrer major: El Salon (Molins, 2020: 84-85), Cal Cuixes (Molins, 2020: 86-87), cal Sastre Gros (Molins, 2020:87-91) , Cal Teixidor de la Magalla (Molins, 2020:92-95) , la Casa del Pujolar (Molins, 2020:96-98), cal Vidu (Molins, 2020: 102-105), Cal Senen (Molins, 2020: 105-106), Ca l'Isle (Molins, 2020: 106-109), Cal Mingo (Molins, 2020:110-111), cal Martri (Molins, 2020: 112-113) On avui hi ha la casa del carrer Major 9 (cal Fin o Ca la Dària), coneguda també com el Salón, hi havia hagut un dels dos antics ateneus locals (d'aquí el nom de El Salón) abans de que es fusionessin en l'actual Sala o Casino (que actualment es troba al davant). El va construir Josep Viladés, l'amo de cal Sastre Gros, la casa del costat. El Salon va tancar i va tenir diversos usos (fins i tot una granja de pollastres) fins que al 1975 es va convertir en habitatge. Un dels usos podria haver estat una perruqueria, fins a finals dels anys 50 o principis dels 60 del segle XX. Cal Cuixes (o Quatre Cuixes o la Caseta del Sastre) estava encaixada entre el pati de cal Sastre Gros i les voltes subterrànies del Salon i va ser una ampliació de Cal Sastre Gros. Respecte a Cal Fin (abans Cal Sastre Gros) és la casa més antiga del carrer, junt amb la de cal Teixidor de la Magalla. La va construir Isidre Viladès, que era sastre, cap el 1776 (d'acord amb la data gravada a una llinda), adossada a la del teixidor Escalas. Les dues cases unides, cal Sastre Gros més gran, i cal Teixidor de la Magalla, més petita, eren les úniques que existien al poble, tret de les de la plaça de l'església. Els seu fill i hereu Valentí Viladés va ser agredit (1824) i ferit i després assassinat (1834) per motius polítics (pels carlins). El succeeix el seu fill Jaume. Seguien sent sastres, pro aquest darrer inicià un negoci d'aiguarent. Tenia la fassina o destil·leria en una dependència adossada a la casa, la Caseta de la Fassina. El seu fill Josep es va arruïnar i va perdre la casa (1891), que va passar a mans del Mas L'Oliver. El 1941 compra la casa Delfí Morros. A partir de llavors es dirà cal Fin. La num. 5 (Ca l'electricista) s'havia denominat prèviament Cal Teixidor de la Magalla. El 1708, la senyora del Castell va establir al teixidor Valentí Escalas dos trossos de terra, un per fer-s'hi una casa, l'altre per a hort. El seu besnét Francesc d'Assís Escalas Soler, al 1855, va fer obres a casa (d'acord amb la data gravada a una llinda i el seu nom gravat, Francesc Escalas). Cap el 1916 la família va marxar del poble i la casa es va llogar. La casa, hipotecada, acaba en mans de Francesc Selga Miralles, el que va crear l'empresa elèctrica a Rajadell (per això la casa es coneix des de llavors com Ca l'Electricista). La num. 3 es deia Cal Pujolar per que quasi sempre fou propietat de l'Amo del Pujolar. El 1773 Josep Viladés va vendre una part de la seva finca (Cal Sastre Gros) a Jaume Pujolar Còdol, fadrister de Cal Pujolar, per fer-s'hi la casa. Va fer hereu de la casa al seu Nebot Francesc d'Assís Pujolar Santasusana, que també va heretar el Pujolar. Llavors, la casa fou destinada a lloguer. Durant un temps la casa fou coneguda per cal Titus, un dels llogaters. El 1972 els amos del Mas Pujolar es va vendre la casa al parent Josep Maria Selga Ferrer, de cal Teixidor. Aquest, el 1992, se la va vendre a l'Ajuntament, i així es com en aquest solar es va convertir en la casa de la vila. La casa vella es va enderrocar fins als fonaments i es va projectar un nou edifici modern. El febrer de 2002 es va inaugurar. El num. 4, Cal Vidu, era una casa que es va fer fer Salvador Calmet Cortés, traginer de Súria, després de l'establiment fet per la senyora del castell el 1857. Era vidu, i per això la casa es diu Cal Vidu. Te la data gravada 1858. Poc després, per deutes, va perdre la casa. Isidre Torra Portella, un fadrí de la Torre del Forn, es el nou propietari, que la va destinar a lloguer (hi havia dos o tres habitatges separats). La planta baixa estava ocupada per Francesc Torra Portella, un germà del propietari, i sembla que tenia una botiga als baixos. Un altre llogater, Marcel·lí, pagès i cisteller va muntar a Cal Vidu un cafè, que va tenir

molt d'èxit. A partir de 1910 consta que la seva professió era cafeter i la casa va passar llavors a dir-se el Cafè. El 1934 els dos cafès del poble van ser clausurats, fins que el 31 de desembre de 1934 les autoritats van permetre'n de nou l'obertura, tot advertint-los que als locals no s'hi podien celebrar actes polítics. Després de la guerra el cafeter era Pepet Font Puig. Ell i la seva família tenien les habitacions al primer pis i la cuina als baixos, on també hi havia la barberia i la sala del cafè. Posteriorment, el cafè va estar a càrrec d'un tal Malé uns tres o quatre anys. Els diumenges obria i els homes hi anaven a beure i jugar a cartes. Era el punt de trobada dels homes; després de missa s'hi feia el vermut. Quan el Cafè va tancar, cap el 1958, van obrir el de cal Gili. Tornant a la propietat, Isidre Torra Portella mor el 1905, però ni la dona ni els hereus van reclamar l'herència. La subhasta feta el 1906 va atorgar la casa a Ignasi Casanovas Dalmau, l'amo de l'Oliver. Els seus hereus la van vendre, el 1975, a Enriqueta Barceló Sans (la propietària de Cal Nina). La num. 6 es Cal Senen (es pronuncia Sinen) i es una segregació de la casa de Cal Vidu (establerta per Sebastià Calmet el 1857). Al pati de la casa el nou propietari de Cal Vidu Isidre Torra Portella, que havia comprat la finca el 1866, hi va aixecar una casa amb la intenció de posar-hi llogaters. La casa resultant es força petita i no té parets mestres laterals (està encaixada entre ca l'Isclé i cal Vidu). La mateixa subhasta del 1906 que va atorgar Cal Vidu a Ignasi Casanovas Dalmau, l'amo de l'Oliver, també li va assignar Cal Senen. La casa sempre va tenir llogaters. Un d'ells fou el Senen Clavé Mas; d'aquí el nom de la casa. La num. 8 és Ca l'Isclé. Deu al nom a Isclé Selga Miralles, fuster, un dels fills del teixidor Josep Selga i Maria Miralles. Isclé, el 1879, va adquirir a la senyora del castell la corresponent parcel·la per edificar, de 49 x 46 pams, més un hort. L'hereu fou Francesc Selga Castell, casat el 1906, que era el barber del poble (feina quasi exclusiva dels diumenges; la resta del temps feia de pagés). Sembla que també servia cafès. La casa estava hipotecada. Hereta la casa el seu fill, Pere selga Font. Una part estava llogada (son dos habitatges amb portes independents). A l'entorn de 1924 el Ramon Vial (fill d'una important família industrial) i l'Encarnació Pons (filla dels nous propietaris del Castell) van llogar ca l'Isclé a Pere Selga. Un fill, Joan Vial Pons, va ser enviat al front de l'Ebre, el 1938, amb la quinta del biberó. Va ser ferit i després va passar un temps a un camp de concentració. La num. 10 del carrer Major es Cal Mingo i és l'actual consultori mèdic. Ha tingut altres noms: casa del Massana, l'Ajuntament Vell o el quarter de la Guàrdia Civil. Havia estat antigament seu de l'ajuntament i caserna de la guàrdia civil. El nom original ve del seu constructor Domingo, o Mingo, Estorch Riu. El 1879 la senyora del Castell va establir al Mingo quatre trossos de terra, dos edificables i dos per hort. El primer tros mesurava 47 per 43 pams i estava situat entre les cases d'Isclé Selga, al nord, la del Martri, al sud, i el rec, a l'est. Suposem que, com que era mestre d'obres, va ser ell mateix qui va construir la seva casa, d'una alçada de dos pisos, i segurament també la casa del costat, ca l'Isclé, ja que les dues presenten moltes similituds arquitectòniques. El 1892 Domingo Estorch es va vendre la casa i l'hort a Quirino Vila-Massana. El Quirino va oferir a l'Ajuntament la casa com a seu de les escoles, i el consistori va acceptar. En l'arrendament, fet el 1892, s'inclouien les escoles, però també la seu de l'ajuntament i del jutjat. Al nivell més baix de la casa, hi havien els estudis, amb la porta al carreró posterior que dona al torrent del Daurell. El pati de l'escola era la plaça de l'Era. A sobre, hi havia l'ajuntament, amb entrada a nivell del carrer Major, i al pis superior la casa del mestre. L'escola es van mantenir a Cal Mingo fins 1942 (1948?). En aquesta data l'estudi dels nens es trasllada a can Pelut, al carrer del Pla, 4, on hi havia el de nenes. Posteriorment, la casa va ser seu de la caserna de la Guàrdia Civil. Es va situar en una petita dependència dels baixos de cal Mingo. Era de petites dimensions; al pis de dalt hi vivia el caporal que manava el destacament. Els altres guàrdies, solters o amb família, vivien de lloguer en pisos del poble. Hi ha qui recorda que un d'ells havia estat el colpista del 23-F Antonio Tejero. La caserna de la Guardia civil fou bastant activa als anys 50 quan el maquis feia accions de sabotatge al Bages (sobretot Ramon Vila, el Caracremada). Entre aquest edifici i el de l'esquerra (el num. 12, Cal Martri) hi ha un petit edifici, que era la tina de Cal Martri. Sembla que la Guàrdia Civil el feia servir de calabós, ja que els detinguts un cop dins no podien escapar. Als anys 70 la casa va tenir tres funcions: als baixos hi havia les oficines municipals, al soterrani un taller, i el pis, que es llogava als estiuejants. Cap al 1998 les oficines municipals es van traslladar a l'estació, i posteriorment a l'edifici nou. Els propietaris actuals van comprar al Massana la casa sencera, excepte la part dels baixos on hi ha el centre de salut, que el Massana va vendre a l'Ajuntament. La num. 12 és Cal Martri. El nom és una metàtesi del nom Màrtir ja que el pare del primer estadant de la casa es deia Pere Màrtir Puigdellívol Clarena, de Fals. El seu fill Francesc, que havia heretat el sobrenom, va

acordar amb el senyor del Castell la cessió d'una parcel·la el 1850, per edificar una casa, davant de la de cal sastre Gros. La casa encara es propietat dels Puigdellívol.

Bibliografia

MOLINS, Ernest (2020). Cases i Masos de Rajadell (I). Ajuntament de Rajadell. Pp 84-113

